

Araştırma-İnceleme

DİNDARLIK-MUHAFAZAKÂR AİLE DEĞERLERİ
İLİŞKİSİ

Şahin DOĞAN¹

Öz: Bu araştırmanın amacı, halkın muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlarının araştırılmasıdır. Bu amaçla Türkiye'de 16 ilde, Şubat 2015 tarihinde araştırma yapılmıştır. 16 ilde, 18 yaş ve üzeri 1.402 kişiye rastgele (random sampling) yöntemi ile yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır. Verilerin faktör yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulanmış ve bu analizin sonucunda cevapların iki faktörde toplandığı görülmüştür. Bunlardan birinci faktör “*muhafazakâr aile değerleri*”, ikinci faktör ise “*geleneksel kadın erkek rolleri*”, olarak adlandırılmıştır. İki faktör toplam varyansın % 56,848’ini açıklamaktadır. Cinsiyet temelli yapılan kıyaslamada her iki faktörde de erkeklerin aileye yönelik muhafazakârlık skorlarının kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İnanç düzeyi ve ibadet sıklığı arttıkça, *muhafazakâr aile değerleri* ve *geleneksel kadın erkek rolleri* tutum skorları anlamlı düzeyde farklılaşmakta ve artmaktadır. Yaş arttıkça muhafazakârlık tutumları da artmaktadır. Eğitim arttıkça muhafazakârlık tutumları azalmaktadır. Evlilerin muhafazakârlık tutumları bekârlara göre anlamlı düzeyde yüksektir. İdeal çocuk sayısı üçtür, kurumlar arasında en vazgeçilmez olanı din kurumu olarak çıkmıştır. Aile içi kararlar büyük oranda ailece alınmaktadır, çocukların eğitimi, meslek seçimi, evliliği gibi konularda yine çoğunlukla ailece karar alınmaktadır. Muhafazakârlık düzeylerini 1-10 arasında hangi düzeyde gördükleri sorusuna en yüksek düzeyde (% 16,2) 10 olarak çıkmıştır. Kimlik açısından bakıldığında dindar kimliği (%20,5) öne çıkmaktadır. Yapılan regresyon analizinde muhafazakâr tutumlar üzerinde en etkili faktörün inanç konuları, ikinci dereceden etkili olan faktörün de dini davranışlar olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre muhafazakâr aile değerlerini etkileyen en önemli faktörün dindarlık olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dindarlık, Muhafazakârlık, Aile, Muhafazakâr Tutum, Muhafazakâr Aile Değerleri.

¹ Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
sahindogan@karatekin.edu.tr

THE RELATION BETWEEN RELIGIOSITY-CONSERVATIVE FAMILY VALUES

Abstract: The aim of this study is to investigate the attitudes of society towards conservative family values. A survey was conducted in 16 provinces of Turkey in February 2015. A face to face questionnaire was implemented to 1.404 people who were 18 years and over by using the random sampling method in these 16 provinces. In order to determine the factor structure of the data, exploratory factor analysis was applied and it was seen that the replies were gathered under two factors in the result of analysis. The first of these two factors is the “*conservative family values*” and the second factor is the “*traditional female and male roles*”. These two factors explain the 56,848% of the total variance. It is seen that there is not a significant difference in the gender based comparisons in terms of the attitudes of *conservative family values*; however, the scores of males are higher than of the females in terms of *traditional female and male roles*. When the level of faith and frequency of worship increase, the scores of the attitudes of *conservative family values* and *traditional female and male roles* significantly become distinct and increase. As the age increases, the attitudes of conservatism increase as well. As the level of education increases, the attitudes of conservatism decrease. The conservatism attitudes of the married ones are significantly higher than the conservatism attitudes of the single ones. It is seen that the ideal number of children is three and the irrevocable institution among the institutions is the institution of religion. The decisions concerning the family and the decisions related to the children in terms of education, choice of profession and their marriage are mostly made by the family. When they were asked how they see their level of conservatism between 1-10, the highest level was seen as 10 (16,2%). When it was questioned in terms of identity, the identity of piety (%20,5) became prominent. In the regression analysis it was realized that the most effective factor on the conservative attitudes was the issue of faith. The second effective factor was the frequency of religious rituals. As a result of the research it was determined that religiosity was the most effective factor on the conservative family values.

Keywords: Religiosity, Conservatism, Family, Conservative Attitude, Conservative Family Values.

GiriŐ

Muhafazakârlık ve dindarlık günümüzde çok tartiŐılan konular arasındadır. Türkiye gittikçe muhafazakârlaşıyor, dindarlaşıyor gibi görüŐler zaman zaman gündeme gelmektedir. Günümüz Batı dünyasında özellikle sanayileŐmiŐ ülkelerde ailenin korunması, kürtaj, doğum kontrolü, eş-cinsel evlilikler en fazla tartiŐılan konular arasındadır. Ülkemizde de benzer Şekilde kadının iş hayatına atılması ile beraber aile içinde ve dışında kadın erkek rollerindeki deđiŐim, kadın ve erkeğin temel görevleri, kürtaj, gibi konular önemli tartiŐma konularını oluŐurmaktadır. Bu araştırma, muhafazakâr aile değerleri ile dindarlık arasındaki ilişkiyi anlamayı amaç edinmektedir.

1. Araştırmanın Problematiği

Araştırmanın konusu Türkiye’de 16 ilde 18 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerin muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlarıdır. Türkiye çok hızlı değişen bir ülkedir. Doğal olarak bu deđiŐim aile yapılarını ve aileye yönelik tutumları da etkilemektedir. DeđiŐim sürecindeki Türk aile yapısı geleneksel olmasının yanı sıra modern aile yapısına ait özellikleri de taŐırmaktadır. Bu araŐtırmayla Türkiye’deki toplumsal etkileŐim ve deđiŐim süreçlerinin, kültürel eğilimlerin, aile değerlerine olan etkisi, aile değerlerine yönelik tutum ve davranışların beslendiği kaynaklar ortaya konulmaya çalıŐılacaktır.

Türkiye’de 16 ilde 18 yaş ve üzeri kadın-erkeğin muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlarının araŐtırılması öngörülmektedir. Araştırmanın odak noktasını dindarlıkla aile değerleri arasındaki ilişki oluŐtırmaktadır. Demografik deđiŐkenler, muhafazakârlık düzeyi ve siyasi kimlik ile muhafazakâr aile değerleri arasındaki ilişkiyi sorgulamak, araştırmanın diğer amacını oluŐtırmaktadır.

Bu araştırmada demografik deđiŐkenlerle beraber dindarlığın inanç ve ibadet boyutları sorulmuŐtur fakat araştırmanın amacı bireylerin dindarlık düzeylerini ölçmek veya dini hayatlarını ortaya koymaya yönelik değildir. Katılımcıların muhafazakârlık düzeyleri ile siyasi kimlikleri hakkında birer soru sorulmuŐtur. Bu sorular, muhafazakâr aile değerleri ile muhafazakârlık düzeyi ve siyasi kimlik arasındaki ilişkiyi sorgulama amacına yöneliktir. Araştırmanın amacı muhafazakârlığı, siyasi açıdan değerlendirmeye tabi tutmak değildir.

Aile toplumun temel kurumlarından belki de en önemli yapı taŐıdır. Aile yapıları kültür, din gibi değişik faktörlerden etkilenmekte ve toplumlara göre değişen özelliklere sahip olabilmektedir. Değişen toplumsal yapıdan doğal olarak aile de e etkilemektedir. Bu bağlamda din ile değişen muhafazakâr aile değerleri arasındaki ilişki nedir? Dindarlığın muhafazakâr aile değerlerinin oluşmasında bir etkisi var mıdır? Eğer etkisi varsa ne kadar etkilidir? Bu ve benzeri sorular araştırmanın sorunsalını oluŐtırmaktadır. Muhafazakârlıkla ilgili değişik çalıŐmalar yapılmıŐtur fakat din ile ilişkisi veya dinin muhafazakârlığa etkisi konusunda ampirik bir araştırma yapılmamıŐtır. Bu nedenle bu araştırma alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Veri Toplama Aracı

Araştırmada nicel veri toplamak amacıyla anket formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Soru kâğıdı, 6 demografik soru, 55 beŐli Likert tipi tutum sorusu olmak üzere toplam 61 sorudan oluşmaktadır.

2.2. Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutum leği

Katılımcılara 6 sosyo-demografik soru, 10 dini inanç, 8 dini davranış, 26 tutum, 3 aile ve çocukla ilgili, 1 kurumlara ilgili, 1 siyasi kimlik ve 1 de muhafazakârlık düzeyi ile ilgili olmak üzere toplam 56 sorusu sorulmuŐtur. Muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutum leği için Likert tipi beŐli cevap

kategorilerine yönelik sorular kullanılmıştır. Bunlar “kesinlikle katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum”, “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. “Kesinlikle katılıyorum” beş puan, “Katılıyorum” dört puan, “Kararsızım” üç puan, “Katılmıyorum” iki puan ve “Kesinlikle katılmıyorum” bir puan üzerinden değerlendirilmiştir.

2.2.1. Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Verilerin açımlayıcı faktör analizine uygunluğunun test edilmesi için öncelikle, KMO ve Bartlett testine bakılmıştır. KMO katsayısının 0,60 ve üzerinde olması örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu anlamına gelir. Yapılan test sonucu örneklem uygunluğu değeri, 94 olarak bulunmuştur ($x^2=15347,480$ $sd=45$, $p<0,0001$).

Tablo 1: KMO ve Bartlett's Testi Değerleri

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,949
Bartlett's Test of Sphericity	Ki-Kare değerleri	15347,480
	Serbestlik Derecesi	45
	Anlamlılık	,000

Muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutum ölçeğinde 19 soru bulunmaktadır. Yapılan faktör analizinde iki faktör ortaya çıkmıştır. Bunlardan 1.faktörde 13 soru, 2. faktörde 6 bulunmaktadır. Birinci faktör *muhafazakâr aile değerleri*, ikinci faktör ise *geleneksel kadın erkek rolleri* olarak adlandırılmıştır.

Tablo 2: Faktör Alt Boyutları ve Açıkladıkları Toplam Varyans Miktarları

Faktör	Özdeğer	Kümülatif %
1	34,398	34,398
2	22,450	56,848

Tabloda da görüldüğü gibi oluşan iki faktörün açıkladıkları toplam varyans oranı % 56,848'dir. Faktörlerin ayrı ayrı açıkladıkları varyans miktarlarına bakıldığında, birinci faktörün % 34,398'ini, ikinci faktörün % 22,450'sini açıkladığı görülmektedir.

Tablo 3: Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları

Rotated Component Matrix²

	Component	
	1	2
Muhafazakâr Aile Değerleri		
26.Çocuklara evde anne-babası tarafından dini ve ahlaki değerler öğretilmelidir.	,816	
25.Yaşlı anne-babasına bakmak çocukların görevidir.	,803	
18.Meşru bir neden olmadan kürtaj yoluyla bebeği aldırarak büyük bir insanın canına kıymak kadar kötü bir davranıştır.	,775	
2.Aile dini ve manevi değerlere bağlı olmalıdır.	,748	

² Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. Rotation converged in 3 iterations.

8.Bir kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır.	,715
10.Ev kadını da çalışan ve para kazanan kadın kadar değerlidir.	,711
24. Çocukların her istediğini alarak değil, onları aza kanaat etmeyi öğreterek mutlu edebilirsiniz.	,697
16.Nikâhsız beraber yaşamak doğru değildir.	,662
15.Bir kadın başörtüsü ile, başı açık olanlar gibi her yerde çalışabilmelidir.	,653
1.Maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yer ailedir.	,610
17.Kadınlar için bazı meslekler uygun değildir.	,590
22. Eş seçiminde dindarlık benim için çok önemlidir.	,552

Geleneksel Kadın Erkek Roller

4.Evin reisi erkektir.	,823
5.Kadının asıl görevi anneliktir.	,761
3.Evin iç işlerinden (yemek, temizlik gibi) kadın, dışarıdaki işlerden (fatura yatırmak, pazar alışverişi, gibi) erkek sorumludur.	,745
6.Bir kadın işi dolayısıyla evini ihmal ediyorsa işini bırakmalı, eşi ve çocuklarıyla ilgilenmelidir.	,718
9.Evin maddi yönden geçimini temin etmek erkeğin görevidir.	,677
14.Kadın kocasına itaat etmelidir.	,614

2.2.2. Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerliliği ve Güvenirliği

Muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutum ölçeğinin güvenilirlik derecesini ölçmek için “güvenirlilik testi” uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda “Cronbach Alpha” güvenirlik katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur.

Alpha katsayısının yüksek olması, sorular arasındaki iç tutarlılık ve homojenliğin göstergesi anlamına gelir. *Muhafazakâr aile değerleri* faktörünün güvenirliği 0,87, *geleneksel kadın erkek rolleri* faktörünün güvenirliği ise 0,85 olarak bulunmuştur.

Tablo 4: İnanç Sorularının Güvenirliği

	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1. Allah vardır ve birdir.	,946
2. Ölümden sonra dirilme gerçektir ve ahiret hayatı vardır.	,946
3. Kur'an Allah tarafından gönderilmiştir.	,947
4. Kur'an'ın bildirdiği her şey doğrudur.	,946
5. Allah'a inanıp iyi işler yapanlar cennete, Allah'a inanmayıp kötü davranışta bulunanlar cehenneme gidecektir.	,948
6. Her şeyi yaratan ve idare eden Allah'tır. Fakat insan kendisi iyi veya kötü yönü seçer ve bundan da ahirette sorumlu olur.	,946
7. Allah insanlara kendi emirlerini bildirmek üzere peygamberleri aracılığı ile ilahi kitaplar göndermiştir	,946
8. Yaptığımız iyi ve kötü davranışlar melekler tarafından yazılmaktadır.	,948

9. Cennet ve cehennem vardır.	,956
10. Kader ve alın yazısı vardır.	,956

Yapılan test sonucunda inanç sorularının “Cronbach Alpha” güvenilirlik katsayısı 0,95 olarak bulunmuştur.

2.3. Veri Analizi

Araştırma soruları SPSS 22 paket programında analiz edilmiŐ aıımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analizlerde gruplar arası farkların test edilmesi için t-test ve anova, deđiŐkenler arasındaki etkilerin test edilmesi için korelasyon ve regresyon teknikleri kullanılmıştır.

2.4. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 18 ve üzeri yaŐa sahip olanlar ve Türkiye’de (16 ilde) ikamet eden kadın ve erkekler oluŐturmaktadır. Örneklem seçimi olarak rastgele (random sampling) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem geniŐliđi % 95 güvenle ve % 2.5 hata payı ile 1.404 kişi bulunmuştur. Bu 16 ilde ikamet eden 18 yaş ve üzeri 1.404 kişiye Şubat 2015’de rastgele anket uygulaması yapılmıştır.

Tablo 4: İllere Göre Örneklem Dağılımı

İller	Sayı	Geçerli %
Ankara	210	15,0
Çankırı	7	,5
İstanbul	585	41,7
Malatya	31	2,2
Mardin	32	2,3
Ordu	29	2,1
Osmaniye	20	1,4
Sakarya	38	2,7
Tekirdağ	37	2,6
Tokat	20	1,4
Bursa	113	8,0
Konya	85	6,1
Kayseri	54	3,8
Kocaeli	71	5,1
Giresun	17	1,2
Manisa	55	3,9
Total	1404	100,0

2.5. Hipotezler

1. Cinsiyetin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır.
2. Yaşın aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır.
3. Eğitim düzeyinin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır
4. Muhafazakârlık düzeyinin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi

vardır

5. Dini inançların aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır.
6. Dini davranışların aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır.
7. Siyasi kimliğin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır.

3. Muhafazakârlık ve Aile³

“Muhafazakârlık” ve ‘muhafazakâr’ kelimeleri kullanıldıkları alanlara göre zengin bir çeşitlilik gösteren anlam içeriğine sahiptir. Örneğin, kişiler kendilerini dinde, sanatta, edebiyatta, bilimde, hatta bir meslek, oyun ya da spor dalında ‘muhafazakâr’ olarak tanımlayabilmekte ya da başkaları tarafından bu alanlardan birinde ‘muhafazakâr’ biri olarak tanımlanabilmektedir” (Çapcıoğlu, 2009b, s. 147). Bununla birlikte muhafazakârlık düşünürler tarafından iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Bunlardan birincisi muhafazakârlığı fikir, düşünce olarak tanımlamakta diğerleri ise muhafazakârlığın davranış yönünü öne çıkararak bir mizaç, bir duruş olarak tanımlamaktadırlar.

Muhafazakârlığı, Özüpek şu şekilde tanımlamaktadır: “...muhafazakârlık, aydınlanmaya, onun akıl anlayışına, bu aklın ürünü olan siyasi projelere ve bu siyasi projeler doğrultusunda toplumun dönüştürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalara muhalif olarak ortaya çıkan rasyonalist siyaseti sınırlamayı ve toplumu bu tür devrimci dönüşüm proje(c)i'lerinden korumayı amaçlayan yazar düşünür ve siyasetçilerin eleştirilerinin biçimlendirdiği bir siyasi felsefeyi, bir düşünce geleneğini ve zaman içinde onlardan türetilen bir siyasi ideolojiyi ifade etmektedir” (Özüpek, 2004, s. 6). Çaha muhafazakârlığı “siyasal tutum muhafazakârlığı” ve “siyasal düşünce muhafazakârlığı” şeklinde ikiye ayırır (Çaha, 2001, s. 97).

Oakeshott muhafazakârlığı bir inanç, bir doktrinden ziyade bir mizaç olarak ele alır. Muhafazakâr olmayı belli biçimlerde düşünme ve davranma biçimleri, belli tür davranışları diğerlerine tercih etme, belli seçimleri yapmaya eğilim gösterme şeklinde ifade eder ve muhafazakâr olmayı şu şekilde tanımlar: “muhafazakâr olmak, aşına olunanı bilinmeyene, denenmişi denenmemişe, gerçeği gizeme, fiili olanı olası olana, sınırlıyı sınırlanmamışa, yakını uzağa, kafiye çok bol olana, elverişliyi mükemmele, şu anki gülüşü hayali neşeye tercih etmektir” (Oakeshott, 2014, ss. 55-56).

Bazı araştırmacılara göre muhafazakârlık dört ana gruba ayrılmaktadır. Birincisi: Pratik/gündelik muhafazakârlık. İkincisi: Siyasi /teorik/ entelektüel/modern/ doktriner muhafazakârlıktır. Üçüncüsü: Bir esnek ideoloji olarak muhafazakârlıktır. Dördüncüsü: Her tür ideoloji ve doktrinle eklemlenmiş, kendinden çok önüne geldiği ideolojiyi niteleyen, onları muhafazakârlaştıran bir tutum ve yöntem olarak muhafazakârlık (Köni ve Torun, 2013, ss. 185-186).

³ Konu ile ilgili teorik kısım başka bir araştırmamızda geniş şekilde ele alınmıştır. Bu çalışma onun bir nevi devamı niteliğindedir. Burada kısaca özet olarak veriyoruz. Kaynakça yazının sonuna eklenmiştir. İlgili araştırmamız: *Muhafazakârlık, Aile ve Kadın (Çankırı Örneği)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2), 2015, 163-193.

Heywood muhafazakârliğın unsurlarını gelenek, pragmatizm, beŐeri mükemmel olmayıŐ, organizmacılık, hiyerarŐi, otorite ve mülkiyet olara özetlemektedir. Gelenek “muhafazakâr düşüncenin merkezi teması olan “muhafaza arzusu” geleneğin, idrak edilen erdemleriyle, yerleŐik anelere ve zaman içinde kalımlılığı-nı göstermiŐ olan kurumlara duyulan saygıyla yakından ilişkilidir. Bu yaklaşımda gelenek, geçmiŐin birikmiŐ bilgeliğini ve “zamanın testinden geçmiŐ” kurum ve uygulamaları yansıtmaktadır ve hem bugün yaşayanların hem de gelecek nesillerin yararına korunmalıdır. Aynı zamanda gelenek, bireylere sosyal ve tarihsel bir aidiyet hissi vererek istikrar ve güvenliği geliŐtirme erdemine de sahiptir” (Heywood, 2011, s. 76).

Muhafazakârlar süreklilik ve gelişme taleplerini dengelemeye çalışırlar. Onlara göre sürekliliğin haklı taleplerini görmezden gelen yenilikçiler medeniyetin mirasını tehlikeye arma riski ile karşı karşıyadırlar. “muhafazakâr kişi makul ve ılımlı bir ilerlemeyi destekler. Yeni olan her şeyin eski olan her şeyden mutlaka daha iyi olduğunu varsayan soyut "ilerleme" kültüne karşı çıkar” (Kirk, 2005, s. 13).

Muhafazakâr düşünürlerin önde gelenlerinden olan Bonald’a göre, toplumun molekülü birey değil ailedir. Ona göre toplumsal yapının temeli olan aile bireyin sosyalleŐmesinin en önemli başlangıcını oluşturur. Aile toplumsal eğitimin de en eski ve en başarılı okuludur (Nisbet, 1990, s. 110). Onun düşüncesinde aile, kendi başına bir küçük toplumdur; bireylerin gelişimi, maddî ve manevî ihtiyaçlarının temini için zorunlu bir kurumdur (Doğan, 2015, s. 172).

Muhafazakârlıkta aile en önemli kurumlardan biridir. Ailenin manevî ve dini değerlere bağlı olması önemlidir. Muhafazakâr modernliğin geliŐtirdiđi tezlere göre bilim ve teknikteki gelişmeler, manevî ihtiyaçları ortadan kaldıramadığı gibi, bilakis yarattığı yeni buhranlarla insanı daha da huzursuz etmiştir. Günümüzde Batı’da gelişen çağdaŐ medeniyet bilim ve teknikte gelişmeler göstermekle beraber insana huzur getirememiŐtir.

Sanayi devrimi ve Fransız ihtilali sonrası meydana gelen toplumsal değişim birçok açıdan aile yapısını da etkilemiştir. Geleneksel aile yapısı dađılmıŐ onun yerine çekirdek aile yapısı gelmiştir. Bu durum beraberinde değer yargıları, gelenek ve göreneklerin değişimini getirmektedir. Aile kurumundaki bu değişim muhafazakârların en rahatsız oldukları bir durumdur. Zira muhafazakârlık için aile, insanın eksikliklerini telafi etme, maddî ve manevî ihtiyaçlarını meşru biçimde karşılamının yanında, insan için gerekli olan sevgi ve bağlılık hislerinin geliŐtiđi ve sağlıklı bir toplumun en küçük parçası olan kurumdur (Safi, 2007, ss. 84-85).

Muhafazakârlık, aileyi hem toplumun temel birimi, hem de geleneksel ahlâkın koruyucusu olarak görmektedir. Çünkü aile toplumu bir arada tutan bağların bir kısmını yaratır ve pekiŐtirir. Aynı zamanda aile toplum içinde dayanıŐmayı sağlar ve nihayet temel eğitim kurumlarından biri olma işlevini görür. Aile, insanların kendi toplumuna mensubiyet ve aidiyet duygularını da kuvvetlendirir.

Bu kurum, insanların mutlu olabildiği belli başlı yerlerden biridir. Bu nedenlerle ailenin vazgeçilmez bazı toplumsal işlevleri vardır.

Aile ferdin içinde bulunduğu en önemli ve asli gruptur. Samimiyet, psikolojik ve sürekli ilişkiler aile kurumunun temel özellikleridir. Üyeler arasındaki muhtelif rollerin organizasyonu aile sistemini meydana getirir. Bireyler bütün davranış kalıplarını ilkin ailede öğrenirler. Aile toplumsal kuralların ilk öğretildiği yerdir (Çapcıoğlu, 2009b).

Toplumsal yaşamın ana unsurlarından olan aile, ana-baba-çocuklar tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir kurumdur. Aile toplumsal kurumlar içinde hayati niteliği gereği birinci sırayı almaktadır. Çünkü ailenin görevlerinden biri insan neslini devam ettirmektir. Ailenin temel bir kurum olmasının bir başka nedeni de oynadığı roldür. Böylece aile, çocuğun dünyaya getirilmesinde, yetiştirilmesinde, korunmasında ve topluma kabul edilmesinde çok büyük görev üstlenmektedir. İnsanın, kültürel değerleriyle buluşarak toplumsallaşması büyük oranda aile ortamında gerçekleşmektedir (Çapcıoğlu, 2015, ss. 159-166). Aile, ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren değişik şekiller alarak süreç içinde hem yapısı hem de işlevleri açısından önemli değişiklikler göstermiştir. İlk insan topluluklarına baktığımızda aile işlev olarak pek çok görevi üzerine almış bir kurumdu. Ancak modern dönemde aileye yardımcı ya da ailenin bazı görevlerini üstlenen başka kurumların ortaya çıkması ve meydana gelen toplumsal gelişmelerle birlikte ailenin yapısı ve işlevinde önemli değişimler yaşanmıştır.

Günümüzde yaşanan değişimler, ailede kadın ve erkeğin üstlendiği sosyal rollerde bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Kadınların kamusal hayatta oluşturmaya başladıkları yoğun etki, geleneksel dönemde sıkça görülen bazı uygulamaların yeniden ele alınmasına sebep olmuştur. Bugün kadınlar, kendilerine eski geleneksel rollerin yüklenmesinden rahatsızlık duymaktalar ve ev dışında da etkilerinin olmasını istemektedirler. Değişen dünya düzeniyle birlikte kadın ve erkekler arasındaki geleneksel rollerin, bilinen normlarda varlığını sürdürmediği ve farklılaşmaya başladığını ifade edebiliriz. (Doğan, 2015, s. 170).

Her toplumun aile değerleri diğerlerinden belli oranda farklılaşmaktadır. Doğal olarak Türk toplumunun kültürel ve dini değerleri de Avrupa veya bir başka topluma göre farklıdır. Örneğin Türkiye’de ailenin yaşlı bireylere bakma görevinin “huzur evine” devredilmesi hem bakıma muhtaç yaşlı birey hem de toplumun diğer üyeleri tarafından pek hoş karşılanılan bir durum değildir. Ancak aynı durum Avrupa toplumunda daha olumlu görülmekte, hem bakılan kişi hem de toplum tarafından normal karşılanmaktadır. Türk aile yapısını Avrupa toplumunun aile yapısıyla kıyaslayarak çıkarım yapmaya çalışmak yerine, geleneksel Türk aile yapısıyla günümüzü karşılaştırmak ve kaybolan aileye ait kültürel değerleri tekrar yerine koymaya çalışmak daha anlamlı görünmektedir. (Doğan, 2015, s. 171).

Muhafazakârlıkta aile, devlet ve din gibi kurumlara büyük önem verilmektedir.

İlk muhafazakârlar baŐta Burke olmak üzere jakobenlerin kiliseye indirdiđi darbeden dehŐete dűŐműŐlerdir. Bonald, de Maistre, Chateaubriand gibi ilk muhafazakârlar kurum olarak Katolikliđi tercih etmiŐlerdi. Bununla beraber bűtűn muhafazakârlar Hegel, Haller, Coleridge de iŐinde olmak üzere dini, devletin ve toplumun Đok ۆnemli bir kűŐe taŐı olarak kabul etmiŐlerdir (Nisbet, 2007, s. 130).

Gűnűműz Batı Muhafazakârlıđında ailenin korunması, eŐinsel evlilikleri ve dođum kontrolű gibi konular en Đok tartıŐılan konular arasındadır. Bu konularda ۆzellikle muhafazakârlarla liberaller sűrekli karŐı karŐıya gelmektedirler. Bu bađlamda muhafazakârlık, aile, devlet ve din gibi ۆnemli kurumlar hakkında, kendisini diđer ideolojilerden ayırŐtırabilecek ۆzgűn yorum ve gűrűŐler geliŐtirmiŐtir. Aile, geŐmiŐten gűnűműze, tűm toplumlarda ŐeŐitli gűrevler yűklenmiŐ ۆnemli bir kurumdur. Aile diđer toplumsal kurumlar gibi bazı ۆnemli iŐlevleri yerine getirir. Toplumsal bir kurum olarak ailenin biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyolojik, dinű, eđiŐsel iŐlevlerinin yanı sıra, deđerlerin gelecek kuŐaklara aktarılması gibi ۆnemli iŐlevleri de sűz konusudur (Dođan, 2015, s. 171).

Modern dۆnemde birŐok kurum gibi aile de deđiŐim yaŐamaktadır. Bu dۆnemde geleneksel geniŐ yapıdaki aile Őezűlűp, Őekirdek aileye dۆnűsmektedir. Bu durum beraberinde deđer yargıları, gelenek ve gűreneklerin deđiŐimini getirmektedir. DeđiŐen sosyal dokuyla birlikte aile yapısı da farklılaŐmaktadır. ۆrneđin toplumumuzun aile yapısında ve aile bireylerinin konumunda tarihsel sűreĐlere gűre farklılaŐmalar gűrűlmektedir (Çapcıođlu, 2009a).

Aile kurumundaki bu deđiŐim muhafazakârların en rahatsız oldukları bir durumdur. Batı dűnyasında ailede meydana gelen deđiŐimi Muhafazakârlar bozulma, dejenerasyon olarak gűrűrken liberaller ve sosyalistler bunu kaŐınılmaz deđiŐim ve geliŐme olarak yorumluyorlardı. Dahası aile kurumundaki deđiŐimden hareketle ailenin Tanrı tarafından kurulan ve deđiŐmez bir yapı olmadığını ileri sűrerler. Sosyalistler biraz daha ileri giderek ۆzel műlkiyet gibi ailenin de zamanla yok olacađını iddia ederler (Canatan, 2011, s. 17).

Muhafazakârlık iŐin aile, insanın eksikliklerini telafi etme, maddű ve manevű ihtiyaŐlarını meŐru biŐimde karŐılamanın yanında, insan iŐin gerekli olan sevgi ve bađlılık hislerinin geliŐtiđi ve sađlıklı bir toplumun en kűçük parŐası olan kurumdur. Yine muhafazakâr bir dűŐűnűr olan Thomas Fleming'e gűre aile, "beŐerű toplumun ve yۆnetimin nihaű temeli, ۆzgűr bir toplumun hakikű dayanađı olan bir toplumsal kurum"dur (Safi, 2007, s. 85).

Muhafazakârlık, aileyi hem toplumun temel birimi, hem de geleneksel ahlâkın koruyucusu olarak gűrmektedir. Őűnkű sosyalleŐmenin ilk adımlarının atıldıđı kurumdur. Kűltűrel deđerler ilk ۆnce ailede ۆđrenilir ve gelecek kuŐaklara aktarılır. Bu nedenlerle ailenin vazgeŐilmez bazı toplumsal iŐlevleri vardır. Ayrıca muhafazakârlar aileyi, sosyolojik iŐlevleri itibariyle toplumun temel kurumu olarak ele alırlar (Dođan, 2015, s. 173). Aile, toplumda din ile birlikte

toplumsal dzenin sağlanmasında ve korunmasında çok önemli gevler üstlenmektedir. Bu, nedenle aile muhafazakârlık üzerine araştırma yapanların nemstedikleri temel konular arasında yer alır. Aile birey için toplumsal hayata hazırlığın ilk adımlarının atıldığı mekandır. Birey kültürel değerleri bilinç olarak ve davranış kalıpları olarak ailede öğrenir (Akın, 2012, s. 6).

Muhafazakârlığın geleneksel muhafazakârlık, liberter muhafazakârlık, liberal muhafazakârlık, yeni muhafazakârlık, toplumsal muhafazakârlık, dini muhafazakârlık gibi değişik Őekilleri bulunmaktadır. Muhafazakârlık türlerinin tümünde aile önemli bir konudur. Bunlar arasında özellikle toplumsal muhafazakârlıkta aile merkezi bir öneme sahiptir. Toplumsal muhafazakârlar ađdaŐ liberalizmin toplumu aŐırı bencil ve egoist bireyler haline getirdiğini iddia ederek bu durumu eleŐtirirler. Toplumsal muhafazakârlara göre aile, üyelerinin psikolojik destek aldığı, aile sıcaklığının yaŐandıđı, barındığı, güven ve huzur dolu bir yerdir (Kni ve Torun, 2013, s. 194). Çocukların aileden aldıkları eğitimin Őekli ve niteliği ileriki dönemlerdeki hayat tarzlarını etkilemektedir. Genel olarak bakıldığında bireylerin, eğitim, siyasi görüŐ, dindarlık, toplumsal davranış Őekilleri, diğerlerine karşı tutum ve davranıŐlarının en fazla etkilendiği yerin aile ortamı olduğu grlmektedir. Toplumsal muhafazakârlar, sağlıklı bir toplum için geleneksel aile yapısının devlet tarafından desteklenip korunması gerektiğini savunurlar. Pozitif haklar kanununu destekleyerek ailelere ev, arsa, iş, eğitim, sosyal güvenlik gibi konularda yardım edilmesi gerektiğini savunurlar. Toplumsal muhafazakârlar, evliliği kadın ve erkeğin yaptıkları bir akit olarak görürler ve eŐcinsel evliliğe, evlilik dıŐı iliŐkiye, uyuŐturucu kullanmaya karşı çıkarlar (Kni ve Torun, 2013, ss. 194-195).

İngiltere'de yetmiŐli yılların sonlarında bir grup muhafazakâr hukuk tarafından bir rapor yazılmıŐtır. Bu rapora göre toplumsal problemlerin temelinde üzülen aile fenomeni yatmaktadır. Eğer mr boyu sürecek evlilikler yeniden inŐa edilirse aile içi Őiddet, okuldan kaçma, gibi değişik suçlar ortadan kaybolacaktır. İngiltere'deki muhafazakâr parti baŐkanı ve baŐbakan Margeret Teacher aileyi güçlendirecek zm yolları aramıŐtır. Örneğin, aile zrl ve yaşlı insanların bakımında daha fazla sorumluluk almalı, kk yaŐta çocukları olan anneler iş hayatını bırakıp çocuklarıyla ilgilenmeli ve anti-sosyal davranış sergileyen gençlerle daha fazla ilgilenmelidirler (Canatan, 2011, s. 203).

Amerika BirleŐik Devletleri'nde muhafazakârlar Őunları savunmaktadırlar:

1. Geleneksel evlenme Őeklinin korunması ve geliŐtirilmesi, evlilik dıŐı cinsel iliŐkiye (evlilik öncesi cinsel ilişki, zina, poligami) karşı ıkma.
2. Feminist görüŐlerin etkisini azaltmak ve ailede geleneksel rol dağılımını korumak.
3. EŐcinsel evliliği yasaklanmasını talep etmek.
4. Geleneksel eğitim ve bu eğitimde anne babanın rolünü ve etkisini artırmak.
5. Krtajı yasal bir eylem olmaktan çıkarmak ve onun yerine evlatlık edinmeyi

ve cinsel otokontrolü geliŐtirmek.

6. Okullarda verilen cinsel eğitim yerine erken cinselliği ve hamileliği engelleyen tedbirler geliŐtirmek.

7. Aileleri çocuk yaŐa inen cinsellik ve müstehcenlik sômürüsünden koruyacak politikalar geliŐtirmek (Canatan, 2011, s. 204).

Muhafazakârların bu talepleri temelini Hıristiyanlıktan alan aile değerleridir. Amerikalılar sıklıkla ahlakın kaynağını din, toplumun temelini ise aile olarak telakki etmektedirler.

Liberaller aile için asgari geçim ücreti, evrensel sağlık hakları, eŐcinseller için evlatlık hakkı, geleneksel olmayan aile formları, sosyal programlar ve mali yardımları savunmaktadırlar. Diğer bazı liberaller ise bunlara ilaveten aile planlaması, çocuk bakımı ve annelik izni gibi bazı talepleri dile getirmektedirler. Liberallerle muhafazakârlar arasındaki temel fark cinsel özgürlük noktasında düğümlenmektedir. Liberaller evlilik ve aile içinde olsun veya olmasın cinsel özgürlüğü savunurken muhafazakârlar cinselliği evlilikle sınırlı tutmakta ve evlilik dıŐı iliŐkiye karşı çıkmaktadırlar (Canatan, 2011, s. 204).

Gerek Batı'daki ve gerekse de Türkiye'deki muhafazakâr düŐüncede erkek evin geçiminden sorumludur. Kadının temel görevi de ev işleri, eşi ve çocuklarıyla ilgilenmesidir (Çapcıoğlu, 2009b). Son yıllarda Amerika'da geleneksel kadın erkek rollerinin savunucusu olan en önemli muhafazakâr dini mezhep liderleri bunun hem kadının yapısındaki biyolojik farklılıktan hem de Tanrı'nın yaratılıŐındaki hikmetten kaynaklandığını savunmuşlardır (Civettini & Glass, 2008).

Çankırı örnekleminde yaptığımız araştırma sonuçlarına göre, gerek ailenin toplumsal pozisyonu ve gerekse de aileye yüklenen değerler ile ilgili görüŐlerin, hem kadınlar hem de erkekler arasında birbirine benzer olduğu görülmektedir. Maddi ve manevi sorunlarla karŐılaŐıldığında ilk başvurulması gereken kurumun aile olduğunu her iki grup (kadın ve erkek) da desteklemektedir. Kadınlarda bu görüŐü destekleyenlerin oranı, erkeklere göre biraz düşük olmasına rağmen, her iki grup katılımcıların kendi içlerinde çok büyük çoğunlukla (kadın, % 86.2; erkek % 92.7), maddi ve manevi sorunlar olduğunda, ailenin ilk baŐ vurulması gereken kurum olduğunu belirtmektedir. Ailenin dini ve manevi değerlere bağlı olması gerektiği de kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. Kadınların % 85.8'i, erkeklerin % 95.5'i, büyük çoğunluk olarak ailenin manevi ve dini değerlere bağlı olması gerektiği konusunda ortak görüŐü paylaşmaktadır. Evin iç işlerinden kadın ve dışarıdaki işlerden ise erkeğin sorumlu olduğunu düşünen kadınların oranı %50.5 iken, bu oran erkek katılımcılarda % 65.2'ye çıkmaktadır. Benzer durum, evin reisinin erkek olduğu ile ilgili görüŐlerde de belirmiŐtir. Kadınların %50.2'si evin reisinin erkek olduğunu düŐünürken, erkeklerin çoğunluğu % 73.8'ievin reisinin erkek olduğunu ifade etmiştir. Erkeklerin büyük çoğunluğu %78.7'si kadının kocasına itaat etmesi gerektiğini düŐünürken, kadınların

%54.4'ü kocaya itaat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir işte çalışmak için kadının kocasının rızasının alınması gerektiği görüşüne katılan kadınların oranı % 54.4 iken, erkeklerin oranı % 88.7'e çıkmaktadır (Doğan, 2015, ss. 181-182).

Ailenin dini değerlere bağlı olması toplumuz tarafından önemsenen bir konudur. Ankara örneğinde öğretmenlerin dini tutumları üzerine yaptığımız bir araştırmada dini tutumların oluşmasında en etkili olan faktörün dini inançlar olduğu, ikinci önemli faktörün ise eş seçiminde dindarlığa verilen önem derecesi çıkmıştı. Nicel araştırma verilerini test etmek amacıyla yaptığımız mülakatlarda da eş seçiminde dindarlığın çok önemli olduğunu gördük (Doğan, 2007).

Yılmaz'ın (2006, s. 7) Türkiye genelini kapsayan muhafazakârlık araştırmasında katılımcıların %81'i kadının namuslu olmasının her türlü diğer özelliklerinden önemli olduğunu, %71'i de kadının asıl görevinin evinde çocuklarına ve kocasına hizmet etmek olduğunu, %67'i ise kadının çalışmasından dolayı ev hizmetlerini aksatıyorsa işi bırakması gerektiğini belirtmişlerdir.

ASAGEM tarafından yapılan Türkiye'de Ergen Profili Araştırmasında evlilik öncesi cinsel ilişkiyi doğru bulanların oranı%14,7 iken doğru bulmayanların oranı ise %85,3'tür (ASAGEM, 2008, s. 88). Yine ASAGEM tarafından yapılan Türkiye'de Aile Değerleri araştırması sonuçlarına göre "Bir erkeğin evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasında sakınca görmeyenlerin oranı %38'1'dir doğru bulmayanların oranı ise %46,1'dir. Kızların evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasını onaylayanların oranı%14,1 iken onaylamayanların oranı %77'2'dir (ASAGEM, 2010, ss. 104-108). Muhafazakâr aile değerlerinde kadının namuslu olması, eşi ve çocukları ile ilgilenmesi gibi konular kadından beklenen temel özelliklerdir fakat evin maddi yönden geçimi gibi konulardan sorumlu değildir.

Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre kadına yüklenen namus ve şerefle ilgili kültürel değerlerin kadın ve erkekler arasında paralellik gösterdiği görülmektedir. Örneğin, kadının evleninceye kadar bekâretini koruması gerektiğini düşünen kadınların oranı % 85.6'ı, aynı şekilde düşünen erkeklerin oranı %86.4'tür. Ancak, her iki grupta da bekâretin evleninceye kadar korunması gerektiği büyük çoğunluk tarafından ifade edilmiştir. Nikâhsız olarak beraber yaşamının doğru olmadığını hem kadınlar hem de erkekler yaklaşık oranlarda bildirmektedir. Kadınların % 78.8'i ve erkeklerin %80.5'i, yaklaşık oranlarda ve kendi grupları içinde oldukça büyük çoğunluk olarak nikahsız beraber yaşamının doğru olmadığını düşünmektedir. Bir işte çalışmak için kadının kocasının rızasının alınması gerektiği görüşüne katılan kadınların oranı % 54.4 iken, erkeklerin oranı % 88.7'e çıkmaktadır. Ancak, her iki grup katılımcı tarafından da, bir işte çalışmak için kocanın rızasının alınması gerektiği çoğunluk tarafından vurgulanmaktadır (Doğan, 2015, s. 182).

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun (2014, s. 10) Türkiye genelini kapsayan araştırma sonuçlarına göre on sekiz yaş ve üzerindeki katılımcıların %48'i çalışan bir annenin çalışmayan bir anne kadar çocuğuyla yakın ve güven dolu bir ilişki

geliştiremeyeceğini, %40 kadarı ise yakın bir ilişki geliştirebileceğini belirtmiştir. Katılımcıların %58'i okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasından dolayı olumsuz olarak etkileneceğine inandıklarını, %24'ü ise okul öncesi dönemdeki çocuğun annesinin çalışmasından dolayı olumsuz yönde etkilenmeyeceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %43'ü kadının çalışmasından bütün ailenin zarar gördüğünü, %47'si ise zarar görmediğini düşünmektedir. Yine, katılımcıların % 63,4'ü kadının bir iş sahibi olmasının iyi olacağına inanmakla beraber, öncelikle bir yuva ve çocuk sahibi olmak istediğine inanmaktadır. Kadının öncelikli tercihinin bir yuva ve çocuk sahibi olmak istediği fikrine katılmayanların oranı sadece %15,4'tür. International Social Survey Program (ISSP)-2002 verilerine göre dünya genelinde okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasından olumsuz yönde etkileneceğine inananların oranı %51'dir. Buna karşılık olumsuz yönde etkilenmeyeceğine inananların oranı ise %34'tür. Dünya geneli sonuçlarında genel kanaatin okul öncesi yaştaki çocuğun annesinin çalışmasından olumsuz yönde etkileneceği yönündedir (Doğan, 2015, s. 175).

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, sanayileşme ile beraber Türkiye'deki aile yapısının değişerek çalışan anneye göre toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden şekilleneceği şeklindeki hipotezlerinin tutmadığını, tam tersine annenin asıl görevinin çocuk bakması, çocuğunu yetiştirmesi, ev işleri yapması ve ev kadını olmasının idealize edildiğini, ancak bir zorunluluk olarak da zorlaşan geçim şartları nedeniyle kadının aile bütçesine katkıda bulunması gerektiğinin kabul edildiğini belirtmektedirler (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2014, s. 21).

3.1. Dindarlık

Araştırmamızda dindarlık konusunda Glock'un ölçeğini baz aldık. Ölçek beş boyuttan oluşmaktadır. 1. Dini inanç boyutu, 2. Dini pratik boyutu, 3. Dini tecrübe boyutu, 4. Dini bilgi boyutu, 5. Dini etkileme boyutu. Bu çalışmada dindarlığın dini inanç ve dini pratikler boyutunu uyguladık (Glock, 1998, s. 217).

4. Bulgular ve Yorum

Tablo 5: Sosyo-Demografik Değişkenlerin Frekans Dağılımları

Cinsiyet			Eğitim			Meslek		
Kadın	703	50,1	İlkokul ve aşağısı	262	18,7	İşçi	163	11,6
Erkek	701	49,9	Ortaokul e İlköğretim	206	14,7	Memur	191	13,6
Total	1404	100,0	Lise	355	25,3	Esnaf	161	11,5
Yaş			Önlisans	195	13,9	Serb.Mes.	116	8,3
18-24	357	25,4	Lisans ve Lisansüstü	386	27,5	Emekli	48	3,4
25-30	279	19,9	Total	1404	100,0	Ev Hanımı	248	17,7
31-35	217	15,5	Aylık kazanç			Öğretmen	83	5,9
36-45	308	21,9	100TL ve altı	288	20,5	Çiftçi	27	1,9
46+	243	17,3	1001-2000 TL	304	21,7	İşsiz	38	2,7

Total	1404	100,0	2001-3000TL	237	16,9	Öğrenci	271	19,3
			3001TL ve üzeri	171	12,2	Diğer	58	4,1
			Düzenli kazancı yok	404	28,8	Total	1404	100,0
			Total	1404	100,0			

Tablo 6: Siyasi Kimlik, Muhafazakârlık Düzeyi, Kurumlar ve Ev İçi Kararların Nasıl Alındığı Değişkenlerinin Frekans Dağılımları

Siyasi kimlik			Muhafazakârlık düzeyi		
Liberal	91	6,5	1	65	4,6
Muhafazakâr	278	19,8	2	44	3,1
Sosyal demokrat	246	17,5	3	74	5,3
Milliyetçi/Ülkücü	186	13,2	4	125	8,9
Dindar	288	20,5	5	217	15,5
Muhafazakâr milliyetçi	228	16,2	6	162	11,5
Diğer	79	5,6	7	169	12,0
Total	1396	99,4	8	211	15,0
Kayıp değer	8	,6	9	104	7,4
Toplam	1404	100,0	10	228	16,2
İstenilen ideal çocuk sayısı			Toplam		
Bir	83	5,9	Kayıp değer	5	,4
İki	475	33,8	Total	1404	100,0
Üç	450	32,1	Ev içi kararları kimin aldığı		
Dört	264	18,8	Ben alırım	241	17,2
Beşve üzeri	128	9,1	Eşim alır	135	9,6
Total	1400	99,7	Çocuklarım alır	50	3,6
Kayıp değer	4	,3	Ailece alırız	971	69,2
Total	1404	100,0	Total	1397	99,5
En vazgeçilmez kurum			Kayıp değer		
Devlet	100	7,1	Total	1404	100,0
Aile	454	32,3	Çocukların eğitimi, meslek seçimi, evlilikleri gibi konularda kimin karar verdiği		
Din	698	49,7	Ben karar veririm	138	9,8
Millet	97	6,9	Eşim karar verir	65	4,6
Hiçbiri	48	3,4	Çocuklarım kendileri karar verir	294	20,9
Total	1397	99,5	Ailece karar veririz	900	64,1
Kayıp değer	7	,5	Total	1397	99,5
Toplam	1404	100,0	Kayıp değer	7	,5
			Toplam	1404	100,0

5. Kişisel Özellikler

5.1. Cinsiyet

Tablo 7: Cinsiyet'e Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutum Puanlarının Karşılaştırılması. (t-test)

Aile değerleri	N	X	S	t	Sd	p
Kadın	703	4,22	,80	-,221	1402	,825
Erkek	701	4,23	,79			
Toplam	1404					

Kadın ve erkeklerin muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarına

bakıldığında, kadınların 4,22 erkeklerin ise 4,23 puana sahip oldukları görülmektedir. Erkeklerin muhafazakâr aile değerleri tutum puanları kadınlarınkinden aritmetik olarak yüksek olmakla beraber fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > ,825$).

Tablo 8: *Cinsiyet'e Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerini Tutum Puanlarının Karşılaştırılması: (t-test)*

Kadın erkek rolleri	N	X	S	t	Sd	p
Kadın	702	3,53	1,03	8,475	1401	0,0001
Erkek	701	3,97	,90			
Toplam	1404					

Yapılan analiz sonucunda kadınların geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarının 3,53 erkeklerin ise 3,97 puan olduğu görülmüştür. Erkeklerin geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamaları kadınlara göre erkeklerin lehine istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmaktadır ($p < 0,0001$). Diğer bir ifade ile erkeklerin muhafazakâr kadın erkek rolleri tutum puanları kadınlara göre daha yüksektir.

5.2. Yaş

Tablo 9: *Katılımcıların Yaşlarına Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ⁴
1.18-24	357	4,06	,85	6,816	4	0,0001	4,5
2.25-30	279	4,20	,79				-
3.31-35	217	4,24	,78				-
4.36-45	308	4,36	,74				-
5.46 ve üzeri	243	4,32	,77				1
Total	1403	4,23	,80				1

Yapılan analiz sonucunda 18-24 yaş aralığında olanların muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarının 4,06, 25-30 yaş aralığında olanların 4,20, 31-35 yaş aralığında olanların 4,24, 36-45 yaş aralığında olanların 4,36, 46 ve üzeri yaş aralığında olanların 4,32 tutum puanına sahip oldukları görülmektedir. Tablo sonuçlarına bakıldığında yaş arttıkça buna paralel olarak muhafazakâr aile değerleri, tutum puanlarının da arttığı görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($0 < 0001$). Bu sonuca göre bütün yaş grupları için muhafazakâr aile değerlerinin büyük oranda önemsendiğini söyleyebiliriz.

Tablo 10: *Katılımcıların Yaşlarına Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerini Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ⁵
1.18-24	357	3,45	1,00	14,659	4	0,0001	2,3,4,5,

⁴ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

⁵ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

2.25-30	279	3,71	,97				1,5,
3.31-35	217	3,77	1,0				1
4.36-45	307	3,93	,92				1
5.46ve üzeri	243	3,98	,96				1,2
Total	1402	3,75	,99				

Yapılan analiz sonucunda 18-24 yaş aralığında olanların geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarının 3,45, 25-30 yaş aralığında olanların 3,71, 31-35 yaş aralığında olanların 3,77, 36-45 yaş aralığında olanların 3,93, 46ve üzeri yaş aralığında olanların 3,98 tutum puanına sahip oldukları görülmektedir. Tablo sonuçlarına bakıldığında yaş arttıkça buna paralel olarak muhafazakâr aile değerleri, tutum puanlarının da arttığı görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (0<0001). Tablo sonuçlarına göre muhafazakâr aile değerleri kadar olmasa da genel olarak geleneksel kadın erkek rolleri tutumlarının da katılımcılar tarafından benimsendiği görülmektedir.

5.3. Medeni Durum

Tablo 11: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ^{*P6}
1.Evli	720	4,36	,76	15,064	3	0,0001	2,3
2.Bekâr	532	4,10	,80				1
3.Eşinden Ayrılmış	83	3,97	,72				1
4.Eşi Ölmüş	69	4,15	,94				-
Total	1404	4,23	,80				

Yapılan analiz sonucunda evlilerin muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarının 4,36, bekârların 4,10, eşinden ayrılanların 3,97 ve eşi ölmüşlerin 4,15 tutum puanına sahip oldukları görülmektedir. Evlilerin lehine grupların farklılaştığı görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

Tablo 12: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerinin Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ^{*P7}
1.Evli	719	3,91	,957	18,909	3	0,0001	2,3
2.Bekar	532	3,53	1,00				1,4
3.Eşinden Ayrılmış	83	3,52	,98				1,4
4.Eşi Ölmüş	69	4,04	,97				2,3
Total	1403	3,75	,99				

Yapılan analiz sonucunda evlilerin geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarının 3,91, bekârların 3,53, eşinden ayrılanların 3,52 ve eşi ölmüşlerin

⁶ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

⁷ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

4,01 tutum puanına sahip oldukları görülmektedir. Evlilerin ve eşi ölmüşlerin lehine grupların farklılaştığı görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

6. Eğitim

Tablo 13: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ⁸
1.İlkokul ve Aşağısı	262	4,20	,81	3,633	4	0,003	-
2.Ortaokul ve İlköğretim	206	4,29	,85				-
3.Lise	355	4,34	,72				-
4.Önlisans	195	4,19	,78				-
5. Lisans ve Lisansüstü	386	4,13	,82				-
Total	1404	4,23	,80				-

İlkokul ve aşağısı eğitim düzeyine sahip olanların muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarının 4,20 ortaokul ve ilköğretim düzeyinde eğitime sahip olanların 4,29, lise düzeyinde eğitime sahip olanların 4,34, önlisans düzeyinde eğitime sahip olanların 4,19, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların ise 4,13 tutum puanına sahip oldukları görülmektedir. Aralarındaki fark, istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0003).

Tablo 14: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerinin Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ⁹
1.İlkokul ve Aşağısı	261	4,06	,85	21,113	4	0,0001	3,4,5
2.Ortaokul ve İlköğretim	206	4,00	,92				4,5
3.Lise	355	3,79	,88				1,5
4.Önlisans	195	3,58	1,07				1,2
5. Lisans ve Lisansüstü	386	3,45	1,07				1,2,3
Total	1403	3,75	,99				

İlkokul ve aşağısı eğitim düzeyine sahip olanların geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarının 4,06 ortaokul ve ilköğretim düzeyinde eğitime sahip olanların 4,00, lise düzeyinde eğitime sahip olanların 3,79, önlisans düzeyinde eğitime sahip olanların 3,58, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanların ise 3,45 tutum puanına sahip oldukları görülmektedir. Aralarındaki fark, istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

⁸ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

⁹ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

7. Meslek

Tablo 15: Katılımcıların Mesleklerine Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ¹⁰
1.İşçi	163	4,18	,91	3,242	10	0,0001	
2.Memur	191	4,39	,61				7,10
3.Esnaf	161	4,28	,78				
4.Serb. Mesl.	116	4,16	,81				
5.Emekli	48	4,40	,71				
6.Ev Hanımı	248	4,33	,85				10
7.Öğretmen	83	4,11	,61				2
8.Çiftçi	27	4,39	,47				
9.İşsiz	38	4,16	,78				
10.Öğrenci	271	4,05	,86				2,10
11.Diğer	58	4,22	,79				
Total	1404	4,23	,80				

Tablo sonuçlarına bakıldığında işçilerin muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarının 4,18, memurların 4,39, esnafın 4,28, serbest meslek sahibi olanların 4,16, emeklilerin 4,40 ev hanımlarının 4,33, öğretmenlerin 4,11, çiftçilerin 4,39, işsizlerin 4,16, öğrencilerin 4,05, diğer meslek grubuna mensup olanların 4,22 puan ortalamalarına sahip oldukları görülmektedir. Meslek grupları kendi aralarında farklılaşmaktadır. Aralarındaki fark, istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

Tablo 16: Katılımcıların Mesleklerine Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerini Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ¹¹
1.İşçi	163	3,82	1,00	3,242	10	0,0001	10
2.Memur	191	3,92	,85				7,10
3.Esnaf	161	3,99	,94				7,10
4.Serb. Mesl.	116	3,91	,88				7,10
5.Emekli	48	3,90	,99				
6.Ev Hanımı	247	3,89	,92				7,10
7.Öğretmen	83	3,36	1,10			2,3,4,6	
8.Çiftçi	27	4,08	,66				7,10
9.İşsiz	38	3,59	,92				
10.Öğrenci	271	3,39	1,05				1,2,3,4,6,8
11.Diğer	58	3,43	1,13				
Total	1403	3,75	,99				

¹⁰ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

¹¹ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Tablo sonuçlarına bakıldığında işçilerin geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarının 3,82, memurların 3,92, esnafların 3,99, serbest meslek sahibi olanların 3,91, emeklilerin 3,90, ev hanımlarının 3,89, öğretmenlerin 3,36, çiftçilerin 4,08, işsizlerin 3,59, öğrencilerin 3,39, diğer meslek grubuna mensup olanların 3,43 puan ortalamalarına sahip oldukları görülmektedir. Meslek grupları kendi aralarında farklılaşmaktadır. Aralarındaki fark, istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

Aylık kazanç değişkeninde istatistiksel açıdan anlamlı fark çıkmadığı için burada tabloları vermiyoruz.

8. Dini Pratikler

8.1. Beş Vakit Namaz

Tablo 17: Katılımcıların Beş Vakit Namaz Kılma Durumlarına Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ^P ₁₂
1.Hiç	177	3,84	1,00	29,318	4	0,0001	3,4,5
2.Nadiren	169	4,00	1,00				5
3.Arasıra	315	4,18	,81				1,5
4.Sıklıkla	268	4,24	,68				1, 5
5.Her zaman	461	4,50	,55				1,2,3,4
Total	1390	4,23	,80				

Beş vakit namaz kılma sıklığına göre katılımcıların muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarına bakıldığında hiç 3,84, nadiren 4,00, arasıra 4,18, sıklıkla 4,24 ve her zaman 4,50 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Tablo sonuçlarına bakıldığında ibadet sıklığı arttıkça muhafazakâr aile değerleri puanlarının da arttığı görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,0001$).

Tablo 18: Katılımcıların Beş Vakit Namaz Kılma Durumlarına Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerinin Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Kadın erkek rolleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ^P ₁₂
1.Hiç	177	3,16	1,14	38,508	4	0,0001	3,4,5
2.Nadiren	169	3,50	1,10				5
3.Arasıra	315	3,76	,94				1,5
4.Sıklıkla	268	3,68	,93				1, 5
5.Her zaman	461	4,12	,76				1,2,3,4
Total	1390	3,76	,98				

Beş vakit namaz kılma sıklığına göre katılımcıların geleneksel kadın erkek

¹² Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

rolleri tutum puan ortalamalarına bakıldığında hiç 3,16, nadiren 3,50, arasıra 3,76, sıklıkla 3,68 ve her zaman 4,12 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. İbadet sıklığı arttıkça buna paralel olarak geleneksel kadın erkek rolleri tutum puanı da artmaktadır. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

8.2. Cuma Namazı Kılma (Sadece Erkekler)

Tablo 19: *Katılımcıların Cuma Namazı Kılma Durumlarına Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ^{P13}
1.Hiç	55	3,04	1,24	77,567	4	0,0001	3,4,5
2.Nadiren	50	3,50	1,04				3,4,5
3.Arasıra	78	4,17	,69				1,2,5
4.Sıklıkla	159	4,27	,62				1, 2,5
5.Her zaman	349	4,53	,43				1,2,3,4
Total	691	4,24	,79				

Erkeklerin Cuma namazı kılma sıklığına göre muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarına bakıldığında hiç 3,04, nadiren 3,50, arasıra 4,17, sıklıkla 4,27 ve her zaman 4,53 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Tablo sonuçlarına bakıldığında ibadet sıklığı arttıkça muhafazakâr aile değerleri puanlarının da arttığı görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,0001). Her grup birbiri ile farklılaşmaktadır. Bu sonuçlar namaz kılma sıklığının muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumlarda oldukça etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 20: *Katılımcıların Cuma Namazı Kılma Durumlarına Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerinin Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ^{P14}
1.Hiç	55	3,10	1,30	30,894	4	0,0001	3,4,5
2.Nadiren	50	3,42	1,02				3,4,5
3.Arasıra	78	4,01	,93				1,2,3,5
4.Sıklıkla	159	3,85	,83				1, 2,4,5
5.Her zaman	349	4,24	,66				1,2,3,4
Total	691	3,98	,89				

Erkeklerin cuma namazı kılma sıklığına göre geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarına bakıldığında hiç 3,10, nadiren 3,42, arasıra 4,01, sıklıkla 3,85 ve her zaman 4,24 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Tablo sonuçlarına bakıldığında ibadet sıklığı arttıkça geleneksel kadın erkek rolleri tutum puanlarının da arttığı görülmektedir. Her grup birbiri ile farklılaşmaktadır. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır

¹³ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

¹⁴ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

($p < 0,0001$). Her grup birbiri ile farklılaşmaktadır. Bu sonuçlar namaz kılma sıklığının geleneksel kadın erkek rollerine yönelik tutumlarda oldukça etkili olduğunu göstermektedir.

8.3. Bayram Namazı Kılma (Sadece Erkekler)

Tablo 21: *Katılımcıların Bayram Namazı Kılma Durumlarına Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

Liberal	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ¹⁵
1.Hiç	66	2,78	1,27	127,397	4	0,0001	2,3,4,5
2.Nadiren	29	3,66	,73				1,4,5
3.Ara-Sıra	66	4,01	,62				1,4,5
4.Sıklıkla	124	4,32	,46				1,2,3,5
5.Her Zaman	406	4,53	,44				1,2,3,4
Toplam	691	4,24	,79				

Erkeklerin bayram namazı kılma sıklığına göre muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarına bakıldığında hiç 2,78, nadiren 3,66, arasıra 4,01, sıklıkla 4,32 ve her zaman 4,53 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görölmektedir. Tablo sonuçlarına göre ibadet sıklığı arttıka muhafazakâr aile değerleri puanlarının da arttığı görölmektedir. Her grup birbiri ile farklılaşmaktadır. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,0001$).

Tablo 22: *Katılımcıların Bayram Namazı Kılma Durumlarına Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerinin Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

Geleneksel	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ¹⁶
1.Hiç	66	3,00	1,27	38,791	4	0,0001	3,4,5
2.Nadiren	29	3,34	,88				4,5
3.Ara-Sıra	66	3,75	,83				1,5
4.Sıklıkla	124	3,97	,77				1,2,5
5.Her Zaman	406	4,22	,71				1,2,3,4
Toplam	691	3,98	,89				

Erkeklerin bayram namazı kılma sıklığına göre geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarına bakıldığında hiç 3,00, nadiren 3,34, arasıra 3,75, sıklıkla 3,97 ve her zaman 4,22 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görölmektedir. İbadet sıklığı arttıka geleneksel kadın erkek rolleri puanının da arttığı görölmektedir. Her grup birbiri ile farklılaşmaktadır. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,0001$).

9. Siyasi Kimlik

Tablo 23: *Katılımcıların Siyasi Kimliklerine Göre Muhafazakâr Aile Değerleri Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)*

¹⁵ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

¹⁶ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ¹⁷
1.Liberal	91	4,02	,69	10,466	6	0,0001	2,5
2.Muhafazakâr	278	4,33	,81				1,3
3.Sosyal demokrat	246	4,03	,72				2,5,6
4.Milliyetçi/Ülkücü	186	4,14	,77				5
5.Dindar	288	4,46	,73				1,3,4,7
6.Muhafazakâr milliyetçi	228	4,27	,84				3
7. Diğer	79	3,96	,99				5
Total	1396	4,23	,80				

Tablo sonuçların bakıldığında liberal kimliğe sahip olanların muhafazakâr aile değerleri tutum puan ortalamalarının 4,02, muhafazakâr kimliğe sahip olanların 4,33, sosyal demokrat kimliğe sahip olanların 4,03, milliyetçi /ülkücü kimliğe sahip olanların 4,14, dindar kimliğe sahip olanların 4,46, muhafazakâr milliyetçi kimliğe sahip olanların 4,14 ve diğer kimliğe sahip olanların 3,96 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Liberal ve sosyal demokrat kimliğe sahip olanların birbirine yakın düzeylerde en düşük tutum puan ortalamalarına sahip oldukları buna karşılık dindar, muhafazakâr ve muhafazakâr milliyetçi kimliğe sahip olanların en yüksek tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Bunların içinde de en yüksek tutum puan ortalamasının dindar kimliğe sahip olanlarda olduğu gözlenmektedir. Kimlikler arasında anlamlı düzeyde farklar olmakla beraber bütün kimliklerin 4,02'nin üzerinde tutum puan ortalamasına sahip olması her kesim tarafından muhafazakâr aile değerlerinin önemsendiği anlamına gelmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

Tablo 24: Katılımcıların Siyasi kimliklerine Göre Geleneksel Kadın Erkek Rollerini Tutumlarının Karşılaştırılması (Tek Yönlü ANOVA)

Aile değerleri	N	X	S	F	Sd	p	İkili Karşılaştırma ¹⁸
1.Liberal	91	3,42	,95	13,188	6	0,0001	2,5,6
2.Muhafazakâr	278	3,83	,89				1,3,5
3.Sosyal demokrat	246	3,44	1,11				2,5,6
4.Milliyetçi/ülkücü	186	3,69	1,00				5
5.Dindar	287	4,09	,86				1,2,3,4,6,7
6.Muhafazakâr milliyetçi	228	3,83	,95				1,3,5
7.Diğer	79	3,51	1,10				5
Total	1395	3,75	,99				

Tablo sonuçların bakıldığında liberal kimliğe sahip olanların geleneksel kadın erkek rolleri tutum puan ortalamalarının 3,42, muhafazakâr kimliğe sahip olanların,3,83, sosyal demokrat kimliğe sahip olanların 3,44, milliyetçi /ülkücü kimliğe sahip olanların 3,69, dindar kimliğe sahip olanların 4,09, muhafazakâr

¹⁷ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

¹⁸ Varyanslar farklı olduğu için Tamhane ikili karşılaştırma testi uygulanmıştır.

milliyetçi kimliğe sahip olanların 3,83 ve diğer kimliğe sahip olanların 3,51 tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (0,0001).

Liberal ve sosyal demokrat kimliğe sahip olanların birbirine yakın düzeylerde en düşük tutum puan ortalamalarına sahip oldukları buna karşılık dindar, muhafazakâr ve milliyetçi muhafazakâr kimliğe sahip olanların en yüksek tutum puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Bütün kimlikler içerisinde En yüksek tutum puan ortalamasının dindar kimliğe sahip olanlarda olduğu gözlenmektedir. Kimlikler arasında anlamlı düzeyde farklar olmakla beraber bütün kimliklerin 3,42'nin üzerinde tutum puan ortalamasına sahip olması genel olarak toplum tarafından muhafazakâr aile değerleri kadar olmasa da geleneksel kadın erkek rollerinin önemsendiği anlaşılmaktadır.

10. Regresyon Analizi

10.1. Muhafazakâr Aile Değerleri Tutum

Tablo 25: Katılımcıların Muhafazakâr Aile Değerlerine Yönelik Tutumlarının Regresyon Analizi¹⁹

Model	Metrik katsayılar		Standartlaştırılmış	t	Anlamlılık
	B	Standart hata	katsayılar		
(Constant)	1,174	,121		9,698	,000
Cinsiyet	,023	,030	,014	,778	,437
Yaş	,030	,014	,053	2,194	,028
Eğitim	,000	,012	,000	,013	,990
Aylık kazanç	-,006	,010	-,011	-,640	,522
Evli	,022	,040	,013	,544	,586
Eşinden ayrılmış	-,058	,064	-,016	-,894	,372
Eşi ölmüş	-,096	,075	-,025	-,1288	,198
İnanç (i1,i2,i3,rei4,i5,i6,i7,i8,i9,rei10)	,616	,017	,707	36,983	,000
İbadet d1,d2,d3,d4,d5,d6,d7,d8)	,131	,017	,160	7,920	,000
1. İşçi	,005	,053	,002	,095	,924
3. Esnaf	,052	,052	,020	,994	,320
4. Serbest meslek	-,042	,056	-,014	-,748	,455
5. Emekli	-,095	,081	-,020	-,165	,244
6. Ev hanımı	,042	,058	,018	,727	,467
7. Öğretmen	-,062	,062	-,018	-,1009	,313
8. Çiftçi	-,020	,098	-,003	-,207	,836
9. İşsiz	,048	,086	,010	,556	,578
10. Öğrenci	,084	,052	,041	1,602	,109
11. Diğer	-,004	,071	-,001	-,055	,956
Muhafazakarlık düzeyi	,028	,005	,086	5,048	,000
1. Liberal	-,017	,059	-,005	-,295	,768
3. Sosyal demokrat	,014	,043	,007	,331	,741
4. Milliyetçi/Ülkücü	-,012	,045	-,005	-,276	,783
5. Dindar	,029	,040	,014	,722	,471
6. Muhafazakâr milliyetçi	-,072	,042	-,032	-,1,699	,090
7. Diğer	-,004	,062	-,001	-,068	,946
Açıklanan varyans: ,70					

¹⁹ Referans grupları: Cinsiyet: Kadın, Medeni Durum: Bekâr, Meslek: Memur, Siyasi Kimlik: Muhafazakâr.

Yaşın muhafazakâr aile değerleri tutumlarına etkisi vardır. Yaş kategorileri yükseldikçe muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutum puanı (0,30) puan artmaktadır. Etki anlamlıdır (p=,028).

İman esaslarına olan inanç derecesi arttıkça muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutum puanı (,707) puan artmaktadır. Etki anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Dini inançların aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

İbadet sıklığı arttıkça muhafazakâr aile değerleri tutum puanı (,160) puan artmaktadır. Etki anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Dini davranışların aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz, doğrulanmaktadır.

Muhafazakârlık düzeyi arttıkça muhafazakâr aile değerleri tutum puanı (,027) puan artmaktadır. Etki anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Muhafazakârlık düzeyinin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

10.2. Geleneksel Kadın Erkek Roller, Tutum

Tablo 26: Katılımcıların Geleneksel Kadın Erkek Rollerine Yönelik Tutumlarının Regresyon Analizi²⁰

Model	Metrik katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar		Anlamlılık
	b	Standart hata	Beta	t	
(Constant)	1,794	,210		8,550	,000
Cinsiyet	,429	,052	,219	8,301	,000
Yaş	,011	,024	,017	,478	,632
Eğitim	-,112	,021	-,165	-5,434	,000
Aylık kazanç	,006	,017	,009	,356	,722
Evli	-,022	,070	-,011	-,317	,752
Eşinden ayrılmış	-,186	,112	-,044	-1,661	,097
Eşi ölmüş	,029	,129	,006	,224	,823
İnanç (i1,i2,i3,rei4,i5,i6,i7,i8,i9,rei10)	,368	,029	,355	12,762	,000
İbadet d1,d2,d3,d4,d5,d6,d7,d8)	,180	,029	,184	6,248	,000
1.İşçi	-,065	,091	-,022	-,712	,477
3. Esnaf	,050	,091	,016	,555	,579
4 .Serbest meslek	-,049	,097	-,014	-,506	,613
5 .Emekli	-,341	,141	-,062	-2,419	,016
6 .Ev hanımı	,114	,100	,042	1,140	,255
7 .Öğretmen	-,222	,107	-,054	-2,076	,038
8 .Çiftçi	-,083	,169	-,012	-,492	,623
9 .İşsiz	-,208	,148	-,035	-1,406	,160
10. Öğrenci	-,084	,091	-,035	-,924	,356

²⁰ Referans grupları: Cinsiyet: Kadın, Medeni Durum: Bekâr, meslek: memur, Siyasi Kimlik: Muhafazakâr.

11. Diğer	-,206	,124	-,041	-1,661	,097
Muhafazakârlık düzeyi	,008	,009	,021	,849	,396
1. Liberal	-,184	,102	-,046	-1,806	,071
3. Sosyal demokrat	-,056	,074	-,022	-,751	,453
4. Milliyetçi/Ülkücü	-,012	,078	-,004	-,160	,873
5. Dindar	,129	,069	,052	1,863	,063
6. Muhafazakâr milliyetçi	,041	,074	,016	,561	,575
7. Diğer	,111	,107	,026	1,040	,299
Açıklanan varyans: ,37					

Cinsiyetin geleneksel kadın erkek rolleri tutumlarına etkisi vardır. Kadınlara göre erkeklerin geleneksel kadın erkek rolleri tutumları (,429) puan artmaktadır. Etki istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Cinsiyetin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır. Eğitim düzeyinin muhafazakâr aile değerlerine bir etkisi vardır. Eğitim düzeyi arttıkça geleneksel kadın erkek rolleri tutum puanı (-,112) puan azalmaktadır. Etki istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Eğitim düzeyinin aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

Mesleklerin geleneksel kadın erkek rollerine yönelik tutumlara etkisi vardır. Memurlara göre emeklilerin geleneksel kadın erkek rollerine yönelik tutum puanı (-,341) puan azalmaktadır. Etki anlamlıdır (p=,016). Memurlara göre öğretmenlerin geleneksel kadın erkek rollerine yönelik tutum puanı (-,222) puan azalmaktadır. Etki anlamlıdır (p=,038).

İnanç konularının geleneksel kadın erkek rolleri tutum puanına etkisi vardır. İman esaslarına olan inanç derecesi arttıkça muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutum puanı (,410) puan artmaktadır. Etki anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Dini inançların aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmaktadır.

İbadet sıklığı arttıkça muhafazakâr aile değerleri tutum puanı (,134) puan artmaktadır. Etki anlamlıdır (p=0,0001). Bu sonuçlara göre; “*Dini davranışların aileye yönelik muhafazakâr tutumlara bir etkisi vardır*” şeklindeki hipotezimiz, doğrulanmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Alan araştırması şeklinde yapılan bu çalışmada halkın muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumları araştırılmıştır. Cinsiyet açısından bakıldığında yapılan regresyon analizi sonucu muhafazakâr aile değerleri faktöründe kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığı ve cinsiyetin bu faktörde etkisinin olmadığı görülmektedir. Geleneksel kadın erkek rolleri faktöründe erkeklerin tutum puanlarının kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve cinsiyetin etkili olduğu görülmektedir.

Daha önce Çankırı örneğinde yaptığımız (2015) çalışmada erkeklerin muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumları kadınlardan yüksek çıkmıştı. Buradaki sonuçlardan kadınlarla erkeklerin kadın erkek rollerinde

farklılaŐtıkları anlaşılmaktadır. T¼rkiye'de son yıllarda yasal olarak da “evin reisi erkektir” ibaresi deđiŐtirildi. Kadınların iş hayatına atılmaları, gerek aile içinde ve gerekse de aile dışında birÇok konuda kadın erkek rollerinde deđiŐiklik meydana gelmesine neden olmuştur. Geleneksel aile yapısında evin iş işlerinden kadın, dışarıdaki işlerden de erkek sorumludur. Evin maddi yönden geÇimini temin etmek erkeğin görevidir. Kadının kocasına itaat etmesi önemli noktalardan biridir. Son yıllarda kadınların iş hayatına atılması, feminist akımlar, kadınların eğitim d¼zeyinin y¼kselmesi gibi değişik faktörler burada etkili olmaktadır. G¼n¼m¼zde aile iÇerisinde en fazla tartıŐma kadın erkek rollerinde olmaktadır.

YaŐa paralel olarak muhafazakârlık artmaktadır. Katılımcıların sayı olarak en fazla olduğu (%25,4) grup 18-24 yaş aralığıdır. Bu gruptakilerin b¼y¼k çoğunluğu niversite rencisidir. En fazla farklılaŐma bu yaş grubu ile 46 yaş ve üzeri farklılaşmaktadır. Burada kuŐak atıŐması etkili olabilir. Ayrıca muhafazakârların çok önem verdikleri noktalardan biri tecr¼bedir. Tecr¼be ile sabittir ki yaş ilerledikŐe bireyler daha temkinli, daha sakin, olurlar ve hayatı da tecr¼be ile daha iyi anlarlar. Aile konusunda da doğal olarak niversite çağında ve bekâr olan bir bireyin anne babasından farklı d¼Őunmesi beklenen bir durumdur. Medeni durum aÇısından bakıldığında yukarıdaki tablolarda da gr¼ld¼đu gibi yapılan varyans analizinde evlilerle bekârlar anlamlı d¼zeyde farklılaşmaktadır. Fakat regresyon analizinde diğer deđiŐkenlerle etkileŐim sonucu medeni durumun etkisi kaybolmaktadır. Medeni durum iÇin de benzer nedenler söylenebilir. Yaş ve evlilik bireyleri daha fazla olgunlaŐtırmaktadır.

Eğitim d¼zeyinin ve mesleğin muhafazakâr aile değerleri faktöründe ekili olmadığı fakat geleneksel kadın erkek rolleri faktöründe etkili olduğu sonucu çıkmıştır. Öğretmenlerin diğerlerinden farklılaŐması eğitim d¼zeyiyle alakalıdır. Fakat emekli grubun farklılaŐması biraz beklemediğimiz bir sonuŐtur. Ama emeklilerin hangi meslek grubundan olduğunu bilmediğimiz iÇin bir kanaat belirtemiyoruz.

Genel olarak tablo sonuÇlarına bakıldığında muhafazakâr aile değerlerine en fazla etki eden faktör¼n inanÇ esasları olduğu gr¼lmektedir. Yapılan regresyon analizi sonucunda temel inanÇ konularının muhafazakâr aile değerleri faktöründe $\beta:694$ ve geleneksel kadın erkek rolleri faktöründe $\beta:377$ Şeklinde en y¼ksek değere sahip oldukları gr¼lmektedir. İbadet sıklığı muhafazakâr aile değerleri faktöründe $\beta:183$ ve geleneksel kadın erkek rolleri faktöründe $\beta:139$ puan değerleriyle inanÇ konularından sonra en y¼ksek etki d¼zeyine sahip olduğu tespit edilmektedir. Tablo sonuÇlarına göre aile değerlerine yönelik tutumlar üzerinde en etkili faktör¼n dindarlık olduğunu söyleyebiliriz.

Muhafazakârlık d¼zeyi muhafazakâr aile değerleri faktöründe etkili olmaktadır. Fakat geleneksel kadın erkek rollerinde etkili değildir. Siyasi kimlikler varyans analizinde kendi aralarında farklılaŐmakla beraber regresyon analizinde diğer değişkenlerin etkisiyle fark kaybolmaktadır.

Siyasi kimlik aÇısından bakıldığında muhafazakâr aile değerleri faktöründe en d¼Ő¼k tutum puanı ortalaması Liberal kimliğe sahip olanlarda(4,02), ikinci en

düşük tutum puan ortalaması sosyal demokrat kimliğe sahip olanlarda(4,03) olduğu, geleneksel kadın erkek rolleri tutum puanında ise yine benzer şekilde liberal kimliğe sahip olanlarda (3,42) ve sosyal demokrat kimliğe sahip olanlarda (3,44) olduğu görülmektedir. Hatırlanacağı gibi varyans analizinde kimlikler arasında anlamlı düzeyde farklılaşmalar oluşmuştu. Genel olarak bakıldığında muhafazakâr aile değerlerin faktöründeki tutum puan ortalaması (4,02)' lik bir skor oldukça yüksektir. İkinci faktör olan geleneksel kadın erkek rolleri faktöründeki en düşük puan ortalaması (3,42) de yüksek sayılır. Bu sonuçlara göre kimlikler arasında farklar olmakla beraber hepsinin de aile değerlerini önemseydiği sonucu çıkmaktadır.

Siyasi kimliklerin frekans dağılımlarına baktığımızda kendisini dindar olarak tanımlayanların en yüksek orana sahip oldukları (%20,5), ikinci sırada ise kendisini muhafazakâr olarak tanımlayanlar (19,8) gelmektedir. Katılımcıların muhafazakârlık düzeylerini anlamaya yönelik olarak kendilerini hangi düzeyde muhafazakâr olarak gördüklerini 1 hiç muhafazakâr değilim, 10 oldukça muhafazakârım şeklinde sorduk. Frekans dağılımlarının %16'2'lik bir oranla 10 düzeyinin en fazla tercih edildiği, ikinci sırada ise %15,5'lik bir oranla 5 düzeyinin tercih edildiği, üçüncü sırada ise %15,0'lik bir oran ile 8 düzeyinin tercih edildiği görülmektedir.

İstenilen ideal çocuk sayısına baktığımızda en fazla tercih edilen sayının iki çocuk olduğu (%33,8), ikinci sırada ise üç çocuk tercihinin (32,1) yer aldığı görülmektedir. Sizce en vazgeçilmez kurum hangisidir? Şeklindeki sorumuza verilen cevaplarda %49,7'lik bir oranla din kurumu, ikinci sırada ise %32,3'lük bir oran ile aile kurumu gelmektedir. Ev içi kararları kim alır? Sorumuza ise büyük oranda (69,5) ailece karar alırız cevabı verilmiştir. Çocukların eğitimi, meslek seçimi, evlilik tercihi gibi konularda kim karar verir? Sorumuza ise büyük oranda (64,1) ailece karar veririz cevabını vermişlerdir.

Sonuç olarak, dindarlık muhafazakâr aile değerleri ilişkisi konusunda büyük oranda muhafazakâr tutumları dindarlığın etkilediği sonucu çıkmaktadır. Temel tezimiz olan dindarlığın muhafazakâr aile değerlerine yönelik tutumları etkilediği şeklindeki öngörümüz büyük oranda doğrulanmıştır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A., Akal, C. B. ve Köker, L. (1994). *Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı*. Ankara: İmge Yayınları.

Akın, M. H. (2012). Türkiye'de Muhafazakârlığın Direnme Noktası Olarak Aile. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 31.

Akkaş, H. H. (2004). *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*. Ankara: Kadim Yayınları.

Argın, Ş. (2003). Siyasetin Taşra'sında Taşranın Siyasetini Tahayyül Etmek. Ahmet Çiğdem (Ed.). *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce-Muhafazakârlık* (Cilt 5). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslantürk, Z. & Amman, T. (2001). *Sosyoloji*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

- ASAGEM (T.C. BaŐbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Genel M¼d¼rl¼đ¼). (2010). T¼rkiye’de Ergen Profili
- ASAGEM (T.C. BaŐbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Genel M¼d¼rl¼đ¼). (2010). T¼rkiye’de Aile Değerleri Araştırması.
- Aydın, M. (2011). *G¼ncel K¼lt¼rde Temel Kavramlar*. İstanbul: Açılim Kitap.
- BaŐgil, A. F. (1998). *Din ve Laiklik*. İstanbul: Kubbealti NeŐriyat.
- Bora, T. (1997). Muhafazakârlığın DeđiŐimi ve T¼rk Muhafazakârlığının Bazı Yol İzleri. *Toplum ve Bilim*, 74.
- Nisbet, R. (1990). Muhafazakârlık. (Çev. Erol Mutlu). Tom Bottomore, Robert Nisbet (Der.). Mete Tunçay ve Aydın Uğur (Yay. Haz.). *Sosyolojik Çöz¼mlenin Tarihi*. İstanbul: Verso Yayınları.
- Canatan, K. (2011). D¼nyada ve T¼rkiye’de Çocuk Algıları ve Cinsiyet Öncelikleri. Kadir Canatan ve Ergun Yıldırım (Eds.). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılim Kitap.
- Canatan, K. (2011). Aile Sosyolojisi: Konuları, Perspektifi ve Gelişimi. Kadir Canatan ve Ergun Yıldırım (Eds.). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılim Kitap.
- Çaha, Ö. (2004). Muhafazakâr D¼Ő¼ncede Toplum. *Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*. İstanbul: AKP Yayınları.
- Çaha, Ö. (2001). *Dört Akım Siyaset*. İstanbul: Zaman Kitap.
- Çapcıoğlu, İ. (2009a). Sosyo-Politik Tutumlar ve Dindarlık: İlahiyat Fak¼lterleri Örneğinde Bir Alan Araştırması. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fak¼ltesi Dergisi*, 14(1), 143-180.
- (2009b). Social Status of Women in Ottoman and Turkish Republican Periods: A Sociological Overview. *The Islamic Quarterly*, 53(1), 1-23.
- (2015). İyilik/İyi İnsan Olma Potansiyelinin GeliŐtirilmesinde Sosyal Çevrenin Etkisi. *İyilik: İnsanı İyilik YaŐatur*, ss. 159-166. Ankara: TDV Yayınları.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2012). *T¼rkiye’de Aile İŞ ve Toplumsal Cinsiyet*. EriŐim Tarihi: 01 Nisan 2014, ipc.sabanciuniv.edu/wp.../02/Aile-2012-ISSP-Family-Survey-final.pdf.
- Çınar, M. (2003). Modern T¼rkiye’de Siyasî D¼Ő¼nce-Muhafazakârlık. Ahmet Çiğdem (Ed.). *Dergâh Dergisi*, 5, İstanbul: İletifim Yayınları.
- Doğan, Ő. (2007). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dini Tutumları (Ankara Örneği)*. (YayımlanmamıŐ Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼.
- Doğan, Ő. (2015). *Muhafazakârlık, Aile ve Kadın (Çankırı Örneği)*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2), 163-193.
- Dubiel, H. (1998). *Yeni Muhafazakârlık Nedir?* (Çev. Erol Özbek). İstanbul: İletifim Yayınları.

- Erkal, M. (2011). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.
- Giddens, A. (1996). *Beyond Left and Right-The Future of Radical Politics*. Cambridge and Oxford: Polity Press and Blackwell Publishers.
- Heywood, A.(2011). *Siyaset*. Buğra Kalkan (Eds.). (Çev. Bekir Berat Özüpek vd.). Ankara: Liberte Yayın Grubu.
- Karpat, K. (1997). Modern Turkey. P. M. Holt, Ann K.S. Lambton and Bernard Lewis (Eds.). *The Cambridge History Of Islam*, (Volume 1b).
- Kirk, R. (2005). Süreklilik ve Değişim. (Çev. Faruk Çakır). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (4), 11-26.
- Kirman, M. A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Köker, L. (1989). Liberalizm-Muhafazakârlık İlişkisi Üzerine. *Türkiye Günlüğü*, (9).
- Köni, H., & Torun, İ. (2013). Muhafazakârlık Olgusu ve Amerika-Türkiye Örneklerinde Dini Muhafazakârlık. *Muhafazakâr Düşünce/Conservative Thought*, 10(38).
- Mardin, Ő. (1995). *Türkiye’de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nisbet, R. (1990), Muhafazakârlık. (Çev. Erol Mutlu). Tom Bottomore ve Robert Nisbet (Der.). Mete Tunçay ve Aydın Uğur (Yay. Haz.). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. İstanbul: Verso Yayınları.
- Nisbet, R. (2007). *Muhafazakârlık, Düş ve Gerçek*. (Çev. Kudret Bülbül). Ankara: Kadim Yayınları.
- Oakeshott, M. (2004). Muhafazakâr Olmak Üzerine. (Çev. İsmail Seyrek). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (1).
- Ögün, S. S. (1997). Türk Muhafazakârlığının Kültür Kökenleri ve Peyami Safa’nın Muhafazakâr Yanılgısı. *Toplum ve Bilim*, 74.
- Özüpek, B. B. (2004). *Muhafazakârlık-Akıl, Toplum, Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Safi, İ. (2005). *Türkiye’de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Sullivan, T. (2004). İslâm, Muhafazakârlık ve Demokrasi. *Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*. İstanbul: AKP Yayınları.
- Wilson, F. G. (1980). *The Case for Conservatism*. New York: Penguin Books.
- Yıldırım, S. (2003). Muhafazakârlık, Türk Muhafazakârlığı ve Peyami Safa Üzerine. *Journal of Historical Studies*, 9-18
- Yılmaz, H. (2006). *Türkiye’de Muhafazakârlık, Aile, Batı, Din: İlk Sonuçlar Üzerine Genel Değerlendirme*. (Yayınlanmamış Araştırma Raporu). Proje Desteği: Açık Toplum Enstitüsü ve Boğaziçi Üniversitesi.